

“Wij zijn ons eigen doel”

Kritische vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd bij de Red Hat Society*

Samira van Bohemen

De Red Hat Society (RHS) is een uniek soort vrijetijdsvereniging. Niet alleen omdat zij zich specifiek richt op vrouwen van vijftig jaar en ouder, of omdat haar leden tijdens evenementen een opvallende rode hoed dragen op paarse kleding, maar ook omdat de organisatie hiermee een opmerkelijke brug lijkt te slaan tussen plezier enerzijds en aan feminisme verwante politiek anderzijds. Hoe combineert de RHS deze twee ogenschijnlijk tegenstrijdige doelstellingen?

Inleiding

In de ochtend van 21 april 2011 ontstond op het station van Zwolle een wonderlijk schouwspel, toen hier rond tien uur 's ochtends een trein arriveerde met aan boord ongeveer vierhonderd vrouwen die waren uitgedost met rode hoeden. De vrouwen waren leden van de Red Hat Society (RHS): een internationale gemeenschap van vrouwen van boven de vijftig, die met de 'rode hoed' als signatuur, tot doel heeft om 'plezier te maken'. Leden van de RHS dragen hun rode hoed op pimpelpaarse kleding, en dit gold ook voor de Rode Hoeden die zich deze ochtend verzamelden in de hal van het station. In veel gevallen hadden zij hun *outfit* nog verder versierd met rode panty's, kanten handschoenen, opzichtig blinkende sieraden, boa's en andere accessoires. De vrouwen waren hier voor de Red Hat Society 'landdag', die ieder jaar wordt gehouden en steevast van start gaat met een grote RHS-parade.

Dit jaar viel de landdag samen met de eerste echt zonnige lentedag. De vrouwen trokken dan ook onder een strak blauwe lucht het centrum van Zwolle in. Sommigen hielden borden in de lucht met daarop de naam en plaats van de groep waarmee ze hier waren, bijvoorbeeld de 'Rode Hoeden in Noord Nederland' uit Balk, of de 'Lively Ladybirds' uit Lochem. Voorop ging een koets met daarin één van de Rode Hoeden, een vrouw die door de anderen de 'Queen van Zwolle' werd genoemd. Op Koninklijke wijze wuifde zij naar de voorbijgangers die waren gestopt om naar de stoet te kijken. Veel mensen bleven spontaan stilstaan om de Rode Hoeden toe te juichen en foto's te maken, waarbij ze volop respons kregen van de paradeleden, die enthousiast antwoord gaven op vragen en poseerden voor foto's.

* De auteur dankt Stef Aupers, Liesbet van Zoonen en twee anonieme referenten voor hun constructieve en bruikbare commentaar op eerdere versies van dit manuscript.

De RHS werd in 1998 als lokale club opgericht door de Amerikaanse Sue Ellen Cooper en haar vriendinnen in de stad Fullerton, Californië. Getuige het evenement in Zwolle, is de RHS inmiddels een internationaal fenomeen geworden. Volgens de officiële website heeft de organisatie anno 2013 vertakkingen in alle vijftig Verenigde Staten en in meer dan dertig andere landen, waaronder Australië, Canada, Engeland en Nederland.¹ De RHS staat voor ‘plezier en vriendschap na je vijftigste’, en zegt daarom niet te doen aan ‘politiek’, ‘religie’ of enige andere ‘doelstelling’.²

Plezier wordt binnen de RHS echter verpakt in visueel spektakel en dit maakt dat er meer lijkt te spelen dan het ‘maken van plezier’ alleen. Enerzijds is de RHS een vrijetijdsvereniging enkel gericht op het persoonlijk plezier van haar leden. Anderzijds wordt dit plezier beleefd in een collectief van alleen maar vrouwen boven een bepaalde leeftijd die met spectaculaire kleding de aandacht van een publiek trekken. Een handvol studies naar de RHS heeft geconcludeerd dat zij daarmee een bijdrage levert aan de ‘empowerment’ van vrouwen van middelbare leeftijd (Van Bohemen et al. 2013; Stalp et al. 2008; 2009; Yarnal 2006; Yarnal et al. 2011). Dat zou ook de oprichtster tevreden moeten stellen, want zij sprak in het handboek van de RHS de hoop uit dat: ‘de Red Hat Society dwars door alle culturen heen een boodschap over vrouwen zal verspreiden die de ideeën over oudere vrouwen in onze maatschappij omver zal werpen’ (Cooper 2005: 23).

De combinatie van plezier als doel en de sociale verandering waartoe RHS-oprichtster Cooper oproept, is opmerkelijk. Het bewerkstelligen van sociale verandering is boven alles een politieke aangelegenheid en, zo lijkt vaak te worden gedacht, plezier is niet serieus genoeg om politieke doelen te verwezenlijken. En omgekeerd: politiek is niet frivol genoeg om plezierig te zijn (Van Zoonen 1988). Beide worden dan ook traditioneel gerekend tot heel verschillende sociale domeinen, waarbij plezier wordt gerekend tot het ‘expressieve’ domein van ‘cultuur’ en politiek tot het ‘productieve’ domein van ‘werk’ (vergelijkbaar met Bell 1978; Duncombe 2004; Sharpe 2008). Toch zijn er genoeg empirische studies die laten zien dat politiek en plezier wel degelijk samen kunnen gaan, bijvoorbeeld tijdens cosplay (Hjorth 2009) en muziekfestivals (Sharpe 2008), maar ook tijdens grotere evenementen als de Gay Pride (Kates en Belk 2001), carnaval (Cohen 1980; Duncombe 2004; Liverpool 2001) en Halloween (Belk 1990; Levinson et al. 1992; Santino 1994).

Dergelijke evenementen hebben een aantal elementen met elkaar gemeen. Ten eerste voltrekken ze zich allemaal buiten het ‘alledaagse’ leven: deelnemen aan een van bovengenoemde evenementen is even weg zijn van het dagelijks bestaan. Ten tweede is dit ‘uit het alledaagse leven stappen’ altijd tijdelijk en gebonden aan een bepaalde plaats. Geen van de genoemde evenementen duurt langer dan een paar dagen. Ten derde bestaan er altijd een paar regels om de orde te handhaven.

1 Informatie verkregen via: www.redhatsociety.com/aboutus/howitstarted.html (laatst bezocht op 1 april 2013).

2 Hier wordt de Nederlandse website van de RHS geparafraseerd: ‘Er is geen doelstelling, geen politiek, geen religie of wat maar ook. Het gaat om plezier en vriendschap na je vijftigste.’ Tekst afkomstig van www.redhatnederland.nl/introductie.html (laatst bezocht op 20 juli 2012).

Ten vierde nemen mensen er vrijwillig aan deel en kunnen zij volledig in het evenement opgaan. En ten vijfde vormen deelnemers tijdelijk een gemeenschap en tonen dit met speciale 'spectaculaire' kleding.

Bij nadere beschouwing zijn dit allemaal eigenschappen die Johan Huizinga (1950) in zijn *Homo Ludens* heeft toegeschreven aan spel, en die nadien ook door andere auteurs zijn geclassificeerd als de meest bepalende kenmerken ervan (bijv. Caillois 2006; Henricks 2006). Volgens Huizinga is spel niet alleen frivol, maar grensoverschrijdend. Spel doet de grenzen tussen ernst en frivoliteit, tussen amusement en politiek vervagen (Aupers 2012; Huizinga 1950; Schechner 1988; Spariosu; 1989; Sutton-Smith 2001; Turner 1969). Speltheorieën vormen daarmee mogelijk een bruikbare ingang om de verhouding tussen plezier en politiek binnen de RHS verder uit te diepen. Gaan achter het doel van plezier binnen de RHS kritische culturele vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd schuil? En zo ja: hoe kunnen we deze vertogen karakteriseren en duiden binnen de context van spel? Om deze vragen te beantwoorden is een etnografisch onderzoek gedaan naar de RHS en haar leden: de Rode Hoeden in Nederland.³

Vooruitlopend op de analyse, volgt hier eerst een uitgebreidere beschrijving van de RHS, haar uitzonderlijke eigenschappen, organisatie en geschiedenis.

Het idee van de Rode Hoed

Als we de 'officiële' lezing mogen geloven, is de Red Hat Society heel toevallig tot stand gekomen toen Sue Ellen Cooper, een getrouwde vrouw van 53 jaar met twee uit huis wonende kinderen, op een dag een rode hoed tegen het lijf liep. Zelf beschrijft ze dat er op dat moment iets opmerkelijks gebeurde: een gevoel van euforie maakte zich van haar meester. De hoed deed haar denken aan een oud, maar in Engelstalige landen nog altijd populair gedicht van Jenny Joseph (1961), waarvan de eerste vier regels als volgt luiden:

When I am an old woman I shall wear purple,
With a red hat which doesn't go, and doesn't suit me,
And I shall spend my pension on brandy and summer gloves,
And satin sandals, and say we've no money for butter.

Sue Ellen zag in het gedicht een humoristische kijk op ouder worden, en humor was ook wat ze wilde meegeven aan haar vriendinnen die allemaal rond de vijftig waren. Daarom besloot Sue Ellen bij iedere volgende verjaardag het gedicht en een rode hoed cadeau te doen.

Niet veel later besloten de vriendinnen het gedicht gezamenlijk tot leven te brengen. Ze zetten hun rode hoed op, trokken paarse kleding aan en gingen in een restaurant theedrinken. Ze hadden naar eigen zeggen zoveel 'plezier' in het in hun

3 De term 'Rode Hoeden' wordt zelf gebruikt door de Nederlandse leden van de RHS die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd, naast andere aanduidingen als Red Hatters, Red Hats enz. Behalve bij citaten van respondenten zal hier verder consequent de Nederlandse aanduiding worden gebruikt.

ogen 'gewaagde uitje' dat ze zich 'in geen jaren zo [hadden] vermaakt' (Cooper 2005: 15). Hier ontstond de inspiratie voor de RHS, die zich als een olievlek verspreidde doordat steeds meer vrouwen er lucht van kregen en besloten zelf ook een groepje te starten. De RHS is nu uitgegroeid tot wereldwijd de grootste sociale organisatie van, voor en door vrouwen van vijftig jaar en ouder.⁴

Met al meer dan 40.000 afdelingen (ook wel 'chapters' genoemd) is de RHS actief in meer dan dertig landen. Nederland telt ruim 100 van die afdelingen die door het hele land te vinden zijn. Het gemiddelde Nederlandse RHS-'chapter' heeft ongeveer 25 leden, met uitschieters naar boven (meer dan 50) en naar beneden (minder dan 10 leden). Het is een relatief homogeen gezelschap dat voor het overgrote deel bestaat uit blanke vrouwen uit de middenklasse. Tegelijkertijd hebben deze vrouwen uiteenlopende achtergronden. Er zijn getrouwde, gescheiden, maar ook alleenstaande leden, met, maar ook zonder kinderen en/of kleinkinderen. Er zijn werkende en gepensioneerde vrouwen aan te treffen, maar ook huisvrouwen. Wereldwijd worden de verschillende afdelingen en hun leden bij elkaar gehouden door websites, online netwerken, nieuwsbrieven en activiteiten. Waar de meeste RHS-activiteiten lokaal worden georganiseerd, zijn er jaarlijks eveneens nationale en internationale evenementen. Zwolle 2011 is een voorbeeld van een nationaal evenement waar afdelingen uit het hele land aan deel hebben genomen. RHS-activiteiten lopen inhoudelijk sterk uiteen van borrels, lunches, kookworkshops, hoeden maken, culturele tot meer sportieve activiteiten, waaronder meer gewaagde activiteiten als solex rijden en 'abseilen'.

Tijdens dergelijke activiteiten moeten de leden een rode hoed dragen bovenop paarse kleding. Dit geldt althans voor vrouwen die de vijftig zijn gepasseerd. Vrouwen die nog geen vijftig zijn, mogen wel lid worden van de RHS, maar zij moeten een roze hoed op, gecombineerd met lila kleding. Net als de andere vrouwen mogen deze Roze Hoeden ook zelf een eigen afdeling starten, en wanneer zij dit doen worden zij 'Queen' genoemd, net als iedere vrouw die een afdeling van de RHS begint. Binnen de RHS wordt leeftijd dus gemarkeerd door kleding, waarbij de rode hoed een feestelijke beloning is voor het bereiken van 'die ene mijlpaal van vijftig'. Roze Hoeden die vijftig worden maken dan hun 'Red-uation' mee. Hiermee creëert de RHS rondom de vijftigste verjaardag een 'rite de passage' die ouder wordende vrouwen gewoonlijk niet ten deel valt (zie Greer 1991). Daarnaast wordt van jarige Rode Hoeden verwacht dat zij de kledingvoorschriften omdraaien en een paarse hoed dragen en rode kleren.

Op verjaardagen komen de drie pijlers van de RHS waarop dit onderzoek zich richt, te weten vrouwelijkheid, leeftijd en plezier, het meest duidelijk samen. In wat volgt wordt in meer detail gerapporteerd hoe deze drie zich tot elkaar verhouden (ook buiten de verjaardagen om) en hoe plezier binnen de RHS verbonden raakt met kritische vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd.

4 Informatie verkregen via: www.redhatsociety.com/aboutus/howitstarted.html (laatst bezocht op 12-07-2012).

Data en analyse

Het onderzoek is gebaseerd op kwalitatieve diepte-interviews, observaties en een analyse van RHS-websites. Allereerst heb ik vijftien interviews gehouden met Rode Hoeden uit het hele land. De interviews waren semigestructureerd en duurden tussen de anderhalf en vier uur. De gespreksonderwerpen betroffen zowel het plezier dat de vrouwen halen uit hun lidmaatschap van de RHS als hun levensgeschiedenis. In de interviews werd vooral ingegaan op motivaties, wat het leuk maakt om bij de RHS te zijn; positieve c.q. negatieve ervaringen met de RHS; hoe de vrouwen rode hoeden en parsee RHS-kleren verzamelen; en hoe ze zelf de relatie zien tussen de RHS en feminisme. Samen geven de interviews een rijk beeld van de Nederlandse tak van de RHS en haar leden. Dit beeld is aangevuld met observaties van verschillende RHS-evenementen.⁵ Zo was ik aanwezig bij een 'Queenslunch', de Nederlandse conventie 2011 (al genoemd in de inleiding) en twee ontmoetingen van regionale 'chapters'. Daarnaast ben ik ook meegereisd met een zevendaagse cruise langs de Noorse fjorden, met aan boord ongeveer tweehonderd Rode Hoeden en hun aanhang.

De data die via deze weg zijn verzameld, zijn gedurende het onderzoek behandeld als gesitueerde vormen van identiteitsconstructie: als verschillende manieren om gender 'te doen'. Voor de analyse is daarom zowel gekeken naar *wat* de Rode Hoeden zeiden en deden als naar *hoe* (de manier waarop) zij dat zeiden en deden. Specifieke aandacht ging uit naar het beeld dat de Rode Hoeden hiermee over zichzelf als 'vrouw op leeftijd' naar anderen communiceerden (vgl. Van Zoonen 1994), als wel naar de maatschappelijke vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd die in dit beeld besloten lagen. Analytische categorieën voor de data uit interviews en observaties zijn inductief vastgesteld door in verschillende stadia fragmenten en observaties te vergelijken op terugkerende overeenkomsten en verschillen (Boyatzis 1998; zie ook Glaser en Strauss 1967). Alles bij elkaar genomen heeft deze datagedreven aanpak geleid tot een specifiek begrip over hoe het plezier in de RHS samenhangt met (kritische) vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd, en wat hierbij de rol is van spel.

Het spel: de Red Hat Society

'Spel is allereerst en bovenal *een vrije handeling*', zo stelt Huizinga (1950: 35, nadruk in het origineel). Mensen nemen er vrijwillig en voor hun plezier aan deel. Het zijn deze twee eigenschappen van spel, die tevens de sleutelwoorden zijn in het zelfbegrip van de Rode Hoeden. Zonder uitzondering benaderden de Rode Hoeden die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd, de RHS als een plek waar persoonlijk plezier centraal staat. Daarbij benadrukten zij op verschillende manieren het frivole en vrijblijvende karakter van de RHS. Sommigen deden dat door te wijzen op het gegeven dat de RHS, naar eigen zeggen, een 'desorganisatie' is die niet

5 De interviews zelf kunnen ook worden behandeld als mini-observaties, zeker daar waar sommige respondenten volledig in RHS-regalia gekleed waren.

doet aan regels of verplichtingen. Wat nog niet wil zeggen dat de RHS werkelijk niet gebonden is aan regels, denk bijvoorbeeld alleen al aan de *dress code*. Anderen gaven aan het fijn te vinden dat het niet om inzet voor een goed doel gaat. En weer anderen wezen erop dat er bij hun clubje Rode Hoeden niet mag worden gezeurd.

Janna: ‘Uhm, het leuke is, je hoeft verder niks. Het is gewoon gezellig, het is vrolijk, want ja, we gaan niet zeuren en je krijgt geen gelegenheid om drie kwartier over je ziektes te zeuren of andere dingen. We kennen elkaar natuurlijk al een aantal jaren, dus dan vraag je wel van hoe is het, maar het is niet dat je daar een halve avond over mag zeuren. Het is gewoon, we hebben een gezellige avond, en als je wil praten, praat je maar over gezellige dingen, want ja, iedereen heeft zo zijn eigen problemen, en die mag je die avond thuislaten.’

Sanna: ‘En er wordt vaak gevraagd van “steunen jullie ook een doel?” En dan zeggen we allemaal “ja, onszelf. Wij zijn ons eigen doel”. En dan zitten ze wel een beetje te kijken van “huh, kan dat?”, want ja, “moet je niet ergens een doel hebben?” Nou dat hebben wij in principe niet, alleen gewoon onszelf, een beetje voor de leuk voor onszelf en verder niet.’

In beide citaten wijzen Sanna en Janna erop dat plezier bij de RHS draait om de persoonlijke ervaring: ‘een beetje voor de leuk voor onszelf en verder niet’. Tegelijkertijd biedt dit najagen van persoonlijk plezier echter tegenwicht aan verschillende negatieve maatschappelijke stereotypen ten aanzien van vrouwen van middelbare leeftijd en ouder.

Waar in onze culturele voorstelling ouder worden over het algemeen gezien wordt als een pijnlijk proces van fysieke en sociale achteruitgang waarin mensen tot steeds minder in staat zijn en navenant minder plezier zouden beleven (bijv. Clarke en Griffin 2008; Cooper 2005; Greer 1991; Hurd 1999; Radina et al. 2008), creëert de RHS een beeld van een energieke vrouw op leeftijd (vgl. Cooper 2005; Radina et al. 2008). Zwaarmoedige ideeën over ouderdom worden tegemoet getreden met een met rode hoed uitgedoste vrouw die ogenschijnlijk kwiek is en een bruisend sociaal leven heeft; deze vrouw heeft nog plezier! Volgens Wearing (1995) geldt meer in het algemeen dat spelen een manier is voor ouderen om zich af te zetten tegen negatieve stereotypen (zie ook Hurd 1999). Bij de RHS wordt dit echter nog eens extra aangezet omdat het ouder worden in deze context expliciet wordt gevierd: de vijftigste verjaardag wordt niet bespot, maar beloond, en wel met een rode hoed.

Joyce: ‘Ik vind het heel belangrijk dat je niet naar beneden getrokken wordt in zo’n spiraal van aftakeling, want dat gebeurt natuurlijk als je ouder wordt, de dingen gaan niet vooruit maar achteruit. Dus dat je heel gericht bent op het handhaven van de status quo. (...) Want dan heb je bijvoorbeeld zo’n ouderencentrum wat ze hier hebben en dat organiseert dan allerlei activiteiten voor vijftigplussers. Dan denk je ja daar word je natuurlijk ook niet goed

van, want dan heb je allemaal die vrouwen, iedereen heeft natuurlijk wel wat, maar daar wordt er ook allemaal over gepraat en zo, wat ze allemaal hebben en ook wat die mannen allemaal hebben, en die kinderen. En dat is gruwelijk. Dus ik denk dat de Red Hat Society inderdaad het tegengas geeft, van je bent wel oud, maar je bent nog niet afgeschreven en je kunt nog [een] heleboel doen [je hebt nog een] heleboel mogelijkheden. En je bent nog levend, je bent er nog, dat dat ook wat is wat ze ook duidelijk uitdragen.'

Annette: 'En ja, ook een beetje het rebelse, het tegen die jeugd een beetje van "jongens bekijk het, jullie hoeven ons nog niet bij het oud vuil af te zetten". Ook al zijn we ouder, dan zit er nog genoeg leven in hoor. Achter de geraniums, dat zie ik niet zitten.'

Het gezegde 'achter de geraniums verdwijnen' markeert het symbolische vertrek van de oudere vrouw uit het publieke leven, zodat vrouwen op termijn het gevoel kunnen krijgen onzichtbaar te zijn (Calasanti en Slevin 2001; Stalp et al. 2008; 2009). Van vrouwen van middelbare leeftijd wordt verwacht dat zij zich meer en meer op de achtergrond houden.

Feministische auteurs hebben in deze context gesteld dat ouder worden erger is voor een vrouw dan voor een man, omdat vrouwen meer op uiterlijke schoonheid worden beoordeeld (Bartky 1988; Bordo 2003[1993]; Clarke en Griffin 2008). Susan Sontag (1978: 73) spreekt over een 'double standard about aging that denounces women with special severity'. Vrouwen ontlenen hun vrouwelijkheid voor een groot deel aan een schoonheidsideaal waarin jeugdigheid wordt verheerlijkt. Van oudere vrouwen wordt niet meer verwacht dat ze er mooi uitzien, noch dat zij hiertoe de noodzakelijke moeite investeren. Men zou zelfs kunnen stellen dat maatschappelijk gezien de eisen die worden verbonden aan het vrouw-zijn steeds verder afnemen zodra een vrouw de middelbare leeftijd heeft bereikt. Dit argument vinden we terug bij bekende auteurs als Simone de Beauvoir (1973), Germaine Greer (1991) en Betty Friedan (1993), die stellen dat oudere vrouwen worden geacht hun genderrollen, die sterk geclusterd zijn rondom seksualiteit en zorg, te hebben vervuld.

In *The Second Sex* (1989[1949]: 583) merkte Simone de Beauvoir daar al over op dat: 'It is in the autumn and winter of life that woman is freed from her chains.' Volgens De Beauvoir zijn vrouwen echter niet in staat om van hun nieuw verworven vrijheden te genieten. Toch laat empirisch onderzoek op dit punt een heel ander beeld zien, waarin vrouwen deze vrijheid niet alleen herkennen, maar ook waarderen (Silver 2003). Zo ook de Rode Hoeden: 'Ja leeftijd, ik ben nu 62, ik bedoel, ja het is zo, het is gewoon leuk. Ik bedoel, ik vind.. ja toch wel ergens wat voordelen aan het ouder zijn, laat ik het zo zeggen.' De Rode Hoeden zijn redelijk unaniem op dit punt. 'Het is eigenlijk heel lekker om ouder te zijn. Meid op jouw leeftijd moet je nog zoveel. (...) ik hoef me niet meer te bewijzen, dat heb ik gehad, daar heb ik geen zin meer in, ik wil alleen doen wat ik leuk vind.' Doordat er vanuit de maatschappij minder eisen worden gesteld aan oudere vrouwen, ontstaat er voor hen in feite meer ruimte om zich te onttrekken aan dwingende ver-

togen over vrouwelijkheid (Silver 2003). Binnen de RHS wordt nadrukkelijk met zulke vertogen gespeeld.

Dit vinden we heel concreet terug als het gaat om de zorgethiek: het idee dat het zorgen voor anderen een integraal onderdeel is van het vrouw-zijn. Enerzijds hebben vrouwen hierdoor gedurende hun leven minder tijd dan mannen om aan frivole activiteiten te spenderen (zie bijv. Deem 1986; Harrington et al. 1992; Henderson en Allen 1991; Shaw 1994; 2001; Wimbush en Talbot 1988), anderzijds gunnen zij zichzelf die tijd ook vaak niet (Chodorow 1978; Gilligan 1982). Juist doordat de Rode Hoeden spel en plezier omarmen, zijn zij automatisch in onderhandeling met de zorgethiek (vgl. Gibson et al. 2003; Green 1998; Samdhal 1988; Shaw 1994; 2001). Zoals Ruth het verwoordde:

Ruth: ‘Ik denk dat je bij de Red Hat Society gaat vanwege de saamhorigheid. Weet je wel van oke “wij zijn allemaal, we worden op een bepaald moment, worden we afgeschreven, we zijn de moeder van die, we zijn de echtgenoot van die, klaar! Nu ga ik voor mezelf”.’

Ruth beschrijft hier een dubbele rol van de RHS, waarbij de RHS zich als eerste afzet tegen het idee dat oudere vrouwen maatschappelijk gezien niet meer meedoen en, als tweede, tegen de zorgethiek. Beide lopen natuurlijk in elkaar over, want het idee dat vrouwen van een bepaalde leeftijd niet meer meedoen, hangt samen met het idee dat hun kinderen inmiddels het huis uit zijn en zij hun zorgplicht voor het belangrijkste deel hebben vervuld (bijv. Dillaway 2006; Greer 1991).

Plezier en vrijwilligheid zijn echter niet de enige speleigenschappen waarmee de RHS op ludieke wijze heersende vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd tart. Een ander aspect van sommige spelen neemt een prominente plaats in bij de RHS, en dat is het verkleedfeestje. Dit wordt door veel Rode Hoeden ook echt als ‘feestje’ gezien en is een belangrijke bron van plezier. De RHS zet zich hiermee af tegen het private aspect van vrouwelijkheid. De Rode Hoeden genieten van de publieke aandacht en de spontane reacties die het dragen van de rode hoed teweegbrengt. Dit geldt bijvoorbeeld voor Froukje. Toen ik haar kwam interviewen in Heerenveen, kwam ze mij volledig in RHS-stijl gekleed van het station halen, compleet met rode handschoenen en laklaarzen, in een auto met twee kleine driehoekige RHS vlaggen uit de ramen (waardoor het net was alsof we op staatsbezoek waren). Froukje verwoordde het plezier dat zij haalt uit het bekeken worden als volgt:

Froukje: ‘Ja ook al loop je maar met zijn tweeën, ook al loop ik maar alleen, dan heb ik al heel veel bekijks. Maar ik hou daar gewoon van. Want in mijn privé had ik dus al een rode hoed, die had ik al twintig jaar. Nou zestien jaar. Maar als ik gewoon hier privé door Heerenveen aan het shoppen ben, dan heb ik niet dit hoedje op en ook niet deze kleren, maar ik heb bijna altijd wel een paarse jas of een paars hoedje op. Dat vind ik gewoon leuk. En dan word ik ook bekeken, dat vind ik ook leuk. Ja wat is er nou leuk aan? Ja, ja, het zal wel een psychische afwijking zijn, ik weet het niet.’

Corrien droeg veel minder opvallende ‘gewone’ kleding toen ik haar interviewde, maar bracht eenzelfde idee naar voren.

Corrien: ‘Ja, en ik ben ook bij een andere club, bijvoorbeeld bij de Cul-cul club, en daar doen we culturele en culinaire uitjes ook. Maar dat is ook heel leuk. Maar als je met de Red Hats weg bent dan heb je wel dat, constant krijg je leuke... ja gewoon mensen die je aanklappen en vragen bijvoorbeeld “goh, mogen we met je op de foto”, of “met jullie”, of “mogen we een foto maken”, of “wat zien jullie er mooi uit”, of weet ik veel wat hé. Nou ja, als ik met de Cul-cul weg ben dan word ik gewoon niet gezien, bijvoorbeeld. En dat is ook natuurlijk wel leuk, dat je gezien wordt, en heel veel mensen zeggen “god ik word helemaal vrolijk van jullie”. Dus ja dat is gewoon hartstikke leuk.’

De spectaculaire publieke verschijning van de Rode Hoeden strookt nadrukkelijk niet met het idee van de oudere vrouw achter de geraniums, en daarmee wordt de RHS ingezet als middel om de strijd aan te gaan met vermeende gevoelens van onzichtbaarheid onder deze doelgroep (Stalp et al. 2008; 2009). Maar een dergelijke vertoning zet zich ook in meer algemene zin af tegen het idee dat vrouwen zich in de publieke ruimte bescheiden dienen op te stellen. Dit denkbeeld is verwant aan de zorgethiek, aangezien deze er generaties lang voor heeft gezorgd dat vrouwen geen publieke positie konden bekleden – de zorg die zij gaven aan hun families en anderen werd gegeven achter gesloten deuren (bijv. Day 2000; Rose 1993; Spain 1992; Walby 1997). Nu nog wordt het niet vrouwelijk geacht wanneer een vrouw *en plein public* veel ruimte voor zichzelf opeist, aandacht vraagt of opvalt, en dit laatste is nu juist wat de Rode Hoeden wel doen: *ze vallen op, eisen aandacht* en dus ook *publieke ruimte*.

Samengevat, wat deze analyse laat zien is dat spel de Rode Hoeden op verschillende manieren in staat stelt om dwingende stereotiepe vertogen over leeftijd en vrouwelijkheid uit te dagen. Net als vrouwen in het algemeen, geven zij hierbij vorm aan hun vrouw-zijn langs complexe combinaties van acceptatie, verzet en co-optatie van dominante definities van vrouwelijkheid (Schippers 2007: 87). Dit zien we terug in de verschillende manieren waarop twee verschillende groepen Rode Hoeden het stereotype van de oudere vrouw problematiseren.

De spelers: de Rode Hoeden

Het verschil tussen de twee groepen uit zich heel nadrukkelijk in de stijl van de rode hoed en paarse kleding waarmee de Rode Hoeden tijdens RHS-evenementen koketteren. De voorschriften van de RHS zijn op dit punt ruimhartig, beperkt als zij zijn tot kleur, en dus zien we dat hier onderling op uiteenlopende manieren invulling aan wordt gegeven. Dit kwam goed naar voren tijdens een cruise (2011) waaraan ongeveer tweehonderd Rode Hoeden deelnamen en waar op de laatste dag een hoedenshow, ‘Fancy Red Hat Show’, op het programma stond. De Rode Hoeden aan boord van het schip gaven ruim gehoor aan de oproep om ‘een oude traditie van de HAL (Holland-Amerika Lijn) in ere te herstellen, waar dames zich

met hun mooiste of opgepimpte hoed presenteren.⁶ Hier viel het gelijk op dat er Rode Hoeden meededen die er ‘fancy’ uitzagen met een chique hoed, maar ook die er ‘showy’ uitzagen met hoeden die met van alles en nog wat waren opgetuigd.⁷ Het eerste type rode hoed zag er kostbaar uit, als gekocht in een gespecialiseerde hoedenwinkel, het tweede type was duidelijk zelf gecreëerd. Zo liep er een vrouw met een enorme champagnefles op haar hoed, met daaruit de groene takken van een plant, terwijl de prijs voor ‘best opgepimpte hoed’ ging naar een vrouw die haar hoed met een Colabeker had verfraaid.

Het verschil in hoeden is hier niet zomaar te herleiden tot de doelstelling van de hoedenshow, maar is prominent aanwezig in iedere situatie waar verschillende RHS-‘chapters’ bijeenkomen. Ook in Zwolle (2011) liepen in chique rood met paars geklede vrouwen tussen anderen die voor de gelegenheid veel opvallendere en zelfgemaakte creaties uit de kast hadden getrokken. De chique en uitbundige typen rode hoeden vertegenwoordigen globaal twee verschillende visies op de RHS. Hierbij zijn het de extreem opvallende Rode Hoeden, gekenmerkt door creativiteit in het zelf maken van kleding en hoeden, die zich het meest direct afzetten tegen algemeen geaccepteerde codes van vrouwelijkheid. Zogezegd nemen zij daarin een *feministische* positie in; zij passen in een langere traditie van feministisch spektakel dat ook in de eerste en tweede golf prominent aanwezig was (Kaplan en Stowell 1995).

De andere groep Rode Hoeden distantieert zich van deze traditie en neemt een meer *vrouwelijke* positie in: de leden daarvan trachten een alternatieve manier van vrouw-zijn voor ‘de oudere vrouw’ te bewerkstelligen – maar dan wel één die volledig resoneert met blanke middenklassenidealen van vrouwelijkheid. Hun gebruik van de rode hoed en hun streven om van de RHS zoveel mogelijk een chique club te maken, hebben veel weg van wat Thorstein Veblen (2005[1899]) ‘conspicuous consumption’ noemde – een activiteit waarin kleding een geëigend middel werd om aan te geven dat iemand behoort tot de bevoorrechte ofwel ‘leisure’ klasse (Stalp et al. 2009). De kleding van vrouwen moest daarin volgens Veblen duidelijk maken dat zij niet in staat waren tot enige fysieke arbeid, en deze dienstengevolge ook niet verrichtten. Zoals Stalp et al. (2009: 233-234) opmerken: ‘The late 1890s trappings of hegemonic femininity that included high heels, hats, skirts, long hair, and corsets were both features of feminine women’s dress, and barriers to women’s ability to do any kind of physical work, further placing a well-dressed woman in the status of the leisure class.’ Met de nadruk die in onze maatschappij wordt gelegd op de schoonheid van de vrouw en de definities van ‘schoon’ die we daarin hanteren, zien we hoezeer dit type vrouwelijkheid nog steeds wordt geïdealiseerd (vgl. Harrison 1997). Dat geldt met name voor vrouwen die deel uitmaken van de blanke middenklasse – niet toevallig het soort vrouwen dat het overgrote deel vormt van de Rode Hoeden in Nederland.

6 Hier wordt het RHS-scheepsjournaal geciteerd dat voorafgaand aan de cruise aan iedere Red Hatter werd meegegeven.

7 De termen ‘fancy’ en ‘showy’ komen voort uit de naam van het evenement en staan voor de twee soorten prijzen die werden uitgereikt: een voor de mooiste hoed en een voor de best opgepimpte hoed.

Hoe het verschil tussen de twee groepen Rode Hoeden zich concreet manifesteert in de denkbeelden van individuele leden kan het beste worden getoond aan de hand van twee portretten. Gekozen is voor Josje en Renee. De keuze voor deze vrouwen is strategisch omdat ze ideaaltypische representanten zijn van de twee beschreven rollen, maar tegelijkertijd veel met elkaar gemeen hebben. Josje en Renee zijn ongeveer even oud – op het moment van dit schrijven zo rond de zesenzestig –, beiden gepensioneerd, gescheiden en moeder. Daarnaast delen ze een persoonlijk drama: allebei verloren zij hun oudste kind op nog jonge leeftijd, waarna ze, naar eigen zeggen, een aantal jaren overspannen zijn geweest. Voor zowel Josje als Renee vormt deze donkere periode één van de kaders waarbinnen ze hun plezier in de RHS plaatsen. Wanneer het echter gaat over wat de RHS voor hen precies betekent, staan ze vaak lijnrecht tegenover elkaar.

De feministische Rode Hoed

Hoewel Josje nog niet zo heel lang lid is van de RHS (op het moment van het interview net iets langer dan een jaar) beschrijft ze zichzelf als ‘wildenthousiast’. Het heeft even geduurd voordat Tilburg, nabij haar woonplaats, een afdeling had waar ze zich bij kon aansluiten, maar sinds ze lid is doet ze aan zo veel mogelijk RHS-activiteiten en -evenementen mee. Haar hele leven heeft ze gewerkt als lerares op een basisschool, maar nu is Josje gepensioneerd, en dus heeft ze, naar eigen zeggen, de volle tijd en ruimte om zich volledig te storten op alles wat de RHS haar te bieden heeft. Als haar in het begin van het interview wordt gevraagd waarom ze dit plezierig vindt, antwoordt ze even simpel als veelzeggend: omdat ze hier de vrijheid heeft om zich ‘over de top’ te kleden. Dit is iets wat ze altijd al graag deed, maar waar verandering in kwam na de dood van haar kind.

Josje: ‘En ook door die ellendige periode, toen ik er dan weer uit was, toen keek ik in mijn kast en toen was alles grijs, zwart en bruin. En van te voren was ik altijd gekleed “over de top”. Dus zulke oorbellen [maakt een gebaar met haar handen om haar oren ten teken dat dit hele grote oorbellen moesten zijn], m’n haar zo, korte rokjes, hakjes, noem maar op, ik wou gewoon choqueren en opvallen. Maar dat ben je dan kwijt, want ik had zoiets van ja, “maakt mij het uit of ik nou een rood bloesje aan heb, want ik ben gewoon verdrietig”. (...) Maar toen zag ik die Rode Hoedjes en toen dacht ik “wauw, daar ga ik bij”. Dus ik kleed mij nu weer, bij de Rode Hoedjes, helemaal over de top.’

Op de vraag wat opvallen nou precies leuk maakt, plaatst Josje zich expliciet in een feministische tegenculturele traditie, waarin spectaculaire kleding een vorm van verzet is tegen dwingende maatschappelijke verwachtingspatronen. Dit is een beproefde strategie die door veel gemarginaliseerde groepen is gehanteerd en tot uitdrukking komt in verschillende tegen- en subculturen, zoals die van de Teddy Boys, Mods, Skinheads en Punkers (Hebdige 1999[1979]; Yarnal 2006; zie ook Kates en Belk 2001). Josje antwoordt: ‘Ik zeg altijd: “Ik ben feministisch geëmancipeerd geboren.” Ik heb dus nooit gedaan wat een ander zei.’ Wanneer ze verder

vertelt over haar leven, benadrukt ze steeds die situaties waarin ze zich afwendde van typisch vrouwelijk geachte rolpatronen.

Dat Josje zich bij de Rode Hoeden graag over de top kleedt en daarmee vrouwelijkheid radicaliseert tot een punt waarop zij ‘niet vrouwelijk’ meer is, zien we terug in haar keuze van een favoriete hoed. Voor Josje is dit een hoed die ze eens voor zes en een halve euro kocht tijdens carnaval en die ze daarna zelf heeft bewerkt met klittenband waardoor ze er nu steeds verschillende accessoires aan kan hangen.

Josje: ‘Dus ik heb er allemaal verschillende randen aan gemaakt, met kerstmis heb ik er allemaal lichtjes aan gemaakt. En dan zit er dus kersttakjes in. (...) bij de high tea [ze is recent naar een high tea geweest] heb ik weer een aparte top gemaakt (...) helemaal vol bloemen. Die is dus letterlijk over de top. Met één hoed daar kan ik wel vijf of zes hoeden van maken. En dat vind ik gewoon leuk.’

Met haar hoed streeft Josje er niet naar te voldoen aan een typisch vrouwelijk geacht schoonheidsideaal. Sterker nog, zij wil juist af van het ideaal waarin ‘de vrouw’ volgens haar ‘als lekker koekje [wordt] gepresenteerd’, waarin zij haar vrouwelijkheid ontleend aan het mooi en jong zijn (Bartky 1988; Bordo 2003[1993]; Clark en Griffin 2008; Wolf 1991). Josje protesteert: ‘Natuurlijk moet je er goed uitzien voor jezelf, maar waarom mag ik niet grijs worden? Waarom mag ik geen rimpels krijgen? (...) Waarom moet ik borsten hebben dat als ik tachtig ben, dat ik hier twee van die ballonnen heb?’ Hiermee neemt Josje duidelijk een positie in die overeenkomt met die van (bekende) feministen, die zich ook verzetten tegen de schoonheidsstandaarden voor vrouwen. Josje wijst er expliciet op dat, als het om ouder worden gaat, voor mannen en vrouwen met twee maten wordt gemeten: ‘Waarom worden mannen aantrekkelijker als ze ouder worden en vrouwen niet?’

De bekende feministische schrijfster Susan Sontag (1978) stelt dat dit het geval is omdat mannen hun mannelijkheid vooral ontlene aan materiële status, die in de loop der jaren meestal toeneemt, terwijl vrouwelijke schoonheid in de loop der jaren gedoemd is om af te nemen. Josje zet zich af tegen dit soort vertogen over mannelijkheid, vrouwelijkheid en leeftijd door zich bij de RHS een niet-stereotiep vrouwelijk voorkomen aan te meten. Haar spectaculaire manier van kleden is daarbij niet alleen niet (traditioneel) vrouwelijk, maar wijkt in het bijzonder af van wat we verwachten van oudere vrouwen. Merk daarbij op dat de rode hoed die Josje gebruikt om dergelijke verwachtingen uit te dagen goedkoop is en zich dus eveneens onttrekt aan ‘conspicuous consumption’ als hét middenklassen-ideaal van vrouwelijkheid.

Dit alles wil echter nog niet zeggen dat Josje binnen de RHS alleen maar bezig is met de ‘empowerment’ van zichzelf en andere oudere vrouwen. Net als iedere andere Rode Hoed zit ze bij de RHS voor haar eigen plezier en in verschillende activiteiten pakt ze ook meer stereotiepe vrouwelijke rollen op. Zo is ze erg gepassioneerd over het doen van handwerk – het zelf maken van kleding en hoeden – dat valt terug te voeren op traditionele vrouwenrollen. Belangrijk is hierbij echter

dat Josje dit 'werk' doet voor haar eigen plezier, en niet, zoals traditionele vrouwen uit voorgaande generaties, om anderen een dienst te bewijzen (vgl. Hollows 2003). De activiteiten van Josje weerspiegelen daarmee een algemenere trend onder feministes om plezier te claimen in voorheen huishoudelijke klussen zoals koken en breien (zie bijv. de organisatie Stitch 'n Bitch, Groeneveld 2010).

De vrouwelijke Rode Hoed

Josje is er sterk van doordrongen dat zij een specifieke visie op de RHS vertegenwoordigt, maar dat niet iedere Rode Hoed die visie deelt. Renee is zo'n Rode Hoed die op veel vlakken geheel andere ideeën heeft. Zij is RHS-lid van het eerste uur. Direct na haar eerste kennismaking met het fenomeen, door een artikel in de *Telegraaf* (2005), besloot ze zelf een 'chapter' op te richten en daarmee Queen te worden. Zouden we Josje de kans geven, dan zou ze Renee naar alle waarschijnlijkheid beschrijven als 'een degelijke' Rode Hoed. Renee heeft niet de behoefte om zich bij de RHS zoveel mogelijk over de top te kleden. Ze geniet wel van de aandacht die de Rode Hoeden altijd ten deel valt door de hoed en de opmerkelijke felle kleurcombinatie van hun voorkomen, maar het is voor Renee, zoals ze herhaaldelijk aangeeft, niet een doel om daarbuiten ook nog echt 'op te vallen'. Ten aanzien van Rode Hoeden die dit wel als hun mantra hebben, stelt ze:

Renee: 'Ja en ik merk toch wel dat er een heel verschillend scala is aan vrouwen dat meedoet, dat heb ik dus op verschillende bijeenkomsten gezien. Het zijn ook veel vrouwen die... in andere chapters dan (...) ineens denken van ik haal alles uit de kast, nou dat vind ik dan weer een beetje overdreven.'

Voor Renee is de RHS niet in de eerste plaats bedoeld om vrouwelijkheid te problematiseren. Integendeel, voor haar helpt de RHS juist datgene te benadrukken wat vrouwen uniek maakt. De hoed geeft de vrouwen een aura van deftigheid: de Rode Hoeden veranderen van vrouwen in dames, in het toonbeeld van geïdealiseerde vrouwelijkheid. Hoewel Renee hiermee de modellering van vrouwelijkheid naar het ideaal van 'conspicuous consumption' onderschrijft, zet zij zich af tegen het idee dat belichaming van dit ideaal niet meer is weggelegd voor haar als vrouw op leeftijd. Renee typeert de RHS als 'een soort Lions club' voor vrouwen⁸, en ook hiermee plaatst zij zichzelf en de andere Rode Hoeden in de bevoorrechte klasse, waarin het tonen van een bezit van vrije tijd verbonden is met een typisch middenklasse-ideaal van vrouwelijkheid.

Net als voor Josje, geldt voor Renee dat haar ideeën over de RHS uitdrukking vinden in de hoeden die zij draagt. Ze heeft er vier in totaal: één voor de zomer, één voor de winter, één voor buiten en één voor binnen. Al deze hoeden zijn een vorm van chique. Renee onderschrijft hiermee de dominante positie van schoonheid als voorwaarde voor vrouwelijkheid.

Renee: 'En ten eerste vind ik wel dat je het ook voor jezelf moet doen. Ik vind wel dat je het verplicht bent aan jezelf, om er goed uit te zien.'

8 De Lions Club is een society club met traditioneel een hoog mannelijk ledental.

Samira: ‘Ja, en waarom is dat?’

Renee: “Ten eerste, je bent een vrouw, en je moet er ook vrouwelijk uitzien. En ten tweede hoor je je niet te verwaarlozen. En “when you’ve got it, you flaunt it”. Dat zei mijn moeder in die tijd ook nog wel eens (...), wat je hebt moet je laten zien! En dat hoeft helemaal niet ordinair te zijn, je hoeft niet op te vallen, of je hoeft niet aandacht te trekken, te provoceren, maar gewoon, als je er mag zijn, moet je er ook zijn. En niet alleen... en natuurlijk je moet er op zijn voordeligst uitzien, en je moet er alles aan doen, vind ik, om er zo goed mogelijk uit te zien. Maar je moet ook wat te vertellen hebben. Ik moet alleen niet een dom blondje zijn.’

Vooraf de zinsnede ‘je hoeft niet op te vallen, (...) aandacht te trekken, te provoceren’ markeert het verschil in opvatting met Josje. Voor Renee valt het opzetten van de rode hoed onder ‘optutten’ als het typisch vrouwelijke ritueel waarin schoonheidsidealen worden belichaamd. Toch kan dit tegelijkertijd ook worden getypeerd als een vorm van verzet, maar dan tegen het idee dat oudere vrouwen niet meer aan dergelijke idealen kunnen voldoen en zich moeten schikken in een onzichtbaar bestaan (zie ook Stalp et al. 2008; 2009). Zo zegt ze over het visuele spektakel van de RHS: ‘En je mag ook gezien worden. Waarom niet? We hoeven toch geen grijze muis te zijn?’

Waar Josje dominante vertogen over vrouwelijkheid verwerpt en tegelijk bevestigt, zien we dus dat Renee ze bevestigt en tegelijk verwerpt. Soms doet ze dit zelfs in één adem: ze is het ‘verplicht (...) om er goed uit te zien’, maar ze moet ‘ook wat te vertellen hebben’ en kan niet volstaan met het zijn van een ‘dom blondje’. Vergelijkbare tegenstellingen vinden we terug in een aantal andere gespreksonderwerpen, waarin zij verschillende, soms tegenstrijdige, vertogen over vrouwelijkheid combineert. Wat hier vooral van belang is, is dat zij heel sterk plezier lijkt te halen uit het oppakken van de rol van ‘vrouwelijke’ vrouw: ‘Maar ik vind het leuk om vrouw te zijn, ik zou voor geen goud man willen zijn. Ik wil zo vrouwelijk, vrouwelijk zijn als ik kan zijn.’ De RHS geeft haar niet alleen de vrijheid, maar ook de gelegenheid om deze rol ten uitvoer te brengen en ondanks haar leeftijd mee te kunnen blijven doen in het ideaal.

De functie van spel: ‘je bent hier niet de Queen hoor!’

Tot nu toe hebben we gezien hoe Rode Hoeden spel op verschillende manieren gebruiken om over maatschappelijke vertogen over vrouwelijkheid en leeftijd te onderhandelen. Of ze hiermee ook daadwerkelijk verschuivingen teweegbrengen in de positie van vrouwen van middelbare leeftijd blijft echter de vraag. Academics beschrijven spel vaak als omgeven door ambiguïteiten (Aupers 2012; Schechner 1988; Spariosu; 1989; Sutton-Smith 2001; Turner 1969). In spel heerst permanente onduidelijkheid over of iets serieus is of spel. Huizinga (1950: 41) beschreef spel dan ook als ‘een vrije handeling, die als ‘niet gemeend’ en buiten het gewone leven staande bewust is, die niettemin den speler geheel in beslag kan nemen’.

Bij de RHS speelt de rode hoed hierin een cruciale symbolische rol, want zij markeert de scheiding tussen de RHS en de rest van het leven. De Rode Hoeden dragen kleding die ze normaal niet dragen. Daarnaast adopteren ze veelal fantasienamen en fantasierollen zoals 'Queen', prinses of 'Lady'. Zo wordt Renee 'Queen Valentina' en Josje 'Lady Sweet tea' (of 'Sweetie' als je het snel zegt). Doordat RHS-activiteiten gesitueerd zijn buiten het 'gewone' leven, geven zij vrouwen 'de gelegenheid om subjectposities in te nemen die in het 'echte' leven buiten bereik liggen. (...) [Om] andere identiteiten, andere manieren van leven [te] exploreren' (Ang 1988: 70). Zoals een respondent het zelf verwoordde:

Joyce: 'Het is altijd even uit het dagelijks leven stappen en het mooier maken. Nou dat is de Red Hat. Het is even uit het dagelijkse leven, het is even... Annie komt achter het typemachine vandaan, en Mientje die gaat even bij de kleinkinderen weg waar ze op moet passen en Bep die gaat even weg bij haar zieke man, en je bent even helemaal anders. En Bep die wordt Lady Felicia, en Mientje die wordt vrouw Fantastica (...), en dat is gewoon anders. Dan ben je dat. Je zit in je rol en het is anders.'

In andere woorden, de Rode Hoeden spelen een 'niet-alledaagse' rol bij de RHS en dit helpt hen om over de beperkingen van het dagelijks leven, waaronder de zorg-ethiek, te onderhandelen. De RHS biedt hun daarmee de mogelijkheid om tijdelijk hun meest plezierige – zorgeloze – zelf te zijn (Van Bohemen 2013).

Toen Joyce werd gevraagd of zij zich ook een ander persoon voelt wanneer ze is gekleed als Rode Hoed, antwoordde ze dat dit 'absoluut' het geval is. Hierna volgde de volgende anekdote over het proces wat zij doorloopt als zij zich verkleedt:

Joyce: 'Joyce gaat naar boven, kleedt zich om, gooit alles erop en eraan, want ik weet niet of je je nog kan herinneren wat ik aan had op die Queenslunch, maar ik had echt zo'n super glitterpakje aan. Dat had ik op de markt gekocht, want ik naai mijn eigen kleren, en echt over de top he, zoveel mogelijk over de top, kan gewoon niet meer, dan ben ik helemaal opgekalefaterd en in de make-up, ga ik dan opdoen, en alles erop en eraan, en dan kom ik beneden, en dan ben ik dus echt iemand anders. Ik ben echt helemaal geschminkt en verkleed. Ik ben gewoon... je kunt mij ook niet aanspreken op Joyce (...), daar ben ik gewoon niet mee bezig, dat moet je ook niet doen, daar reageer ik niet op. Ik ben dan gewoon iemand anders. En ik ga de deur uit, en mensen groeten me, en ik groet ook anders.'

De overstap naar een andere rol of identiteit komt in dit citaat duidelijk naar voren doordat Joyce in de eerste zin spreekt over zichzelf in de derde persoon en daarna overschakelt naar de eerste persoon. Josje verwoordt hetzelfde principe:

Josje: 'Ja en het is ook een spell! Het is gewoon leuk. Op het moment dat ik die hoed op heb, ben ik gewoon een Red Hatter. (...) het is geen toneel, maar je bent er wel op dat moment ben je gewoon die Lady. Hè je loopt er zelfs

naar. Dus het is, ja het is je tweede “ik” zeg maar. Op dat moment. Ja en dat is gewoon kicken. Ja het is gewoon leuk. Ik kan het niet omschrijven, het is gewoon heel leuk.’

In de citaten van Joyce en Josje is te zien dat de RHS bij sommige van haar leden een verandering teweegbrengt in de ervaring van zichzelf op het moment dat ze deelnemen aan een RHS-activiteit. Dit betekent echter nog niet dat het beeld dat in de samenleving bestaat ten aanzien van deze vrouwen ook daadwerkelijk verandert. Omdat de boodschap van ieder spel is omgeven met vragen rondom de ernst, wordt spel meestal niet als een bedreiging gezien voor bestaande machtsstructuren. Rode Hoeden die zich in dit geval via spel afzetten tegen heersende vertogen over vrouwelijkheid stuiten niet snel op verzet. Toch betekent dit wel dat de vrouwen dergelijke rollen niet zomaar ongestraft kunnen oppakken als ze niet met de RHS zijn. Een illustratie hiervan is de opmerking die de man van Marijke maakt als zij zich bij hem gedraagt op dezelfde manier als bij de Rode Hoeden.

Samira: ‘En is uw familie daar ook wel eens bij aanwezig, bijvoorbeeld uw man, als u zich aankleedt?’

Marijke: ‘Ja, ja hij is er altijd wel bij. Kijk wij hebben een bordje in de hal hangen van eh “My home is my castle until the Queen comes home” hè, en eh hij zegt ook weleens van “je bent hier niet de Queen hoor!” als ik dan zo.. zoals ie het zegt. Een keer per jaar [hebben] we een nieuwjaarsreceptie bij mij thuis en daar is hij ook wel bij. Zo ergens op de achtergrond. En dan ziet hij ook hoe het gaat en daar moet hij dan ook altijd wel om grijnzen.’

Hier zien we hoe spel ‘een min of meer vrije ruimte creëert voor het opnemen van sociaal onmogelijke of onacceptabele subjectposities, of subjectposities die te risant zijn om in het ‘echte’ leven ten uitvoer te brengen’ (Ang 1988: 72). In het echte leven mag je je als vrouw niet gedragen als Queen; dit is een rol die altijd en boven alles ‘gespeeld’ moet zijn. Spel biedt deze groep vrouwen dus de ruimte om te experimenteren met verschillende genderidentiteiten en -rollen, zonder dat dit weerstand oproept bij degenen die de dominante vertogen over vrouwelijkheid vertegenwoordigen.

Conclusie en discussie

De Red Hat Society is een unieke vrijetijdsvereniging voor vrouwen van boven de vijftig. Zij weet op markante wijze een brug te slaan tussen plezier enerzijds en aan feminisme verwante politieke doelen anderzijds. Samen met haar leden, die zich voor de gelegenheid hullen in spectaculair ogende outfits, promoot de RHS een nieuwe blik op die vrouwen die door ons in het hokje ‘van middelbare leeftijd’ of ‘ouder’ worden geplaatst – een blik die breekt met heersende negatieve stereotypen (Radina et al. 2008; Stalp et al. 2008; 2009; Yarnal 2006; Yarnal et al. 2011). Toch valt de RHS buiten de zogenaamde politieke sfeer. Sociale verande-

ring kan mogelijk een gevolg zijn van de handelingen van de Rode Hoeden, maar het is niet het primaire doel. Dat doel, claimt de organisatie zelf, is plezier: de RHS is niet serieus, zij is frivol. Hoe kan het dan toch dat beide hier samenkomen?

In de analyse is beargumenteerd dat dit mogelijk is doordat RHS-evenementen de vorm aannemen van spel. Daarbij is het allereerst zo dat 'het spelen' op zichzelf al op een opmerkelijke wijze is verknoopt met dominante sociale vertogen ten aanzien van vrouwelijkheid en leeftijd. Het plezier dat in spel centraal staat, is een ervaring die volgens het stereotype niet hoort bij het ouder dan wel vrouw-zijn. Vanuit dit oogpunt vormt de persoonlijke ervaring van plezier door een oudere vrouw automatisch een verzet tegen stereotypen. De Rode Hoeden laten zien dat zij *als ouderen* plezier hebben, waar ouderdom in verband wordt gebracht met fysieke en sociale aftakeling (Wearing 1995). Meer dan dat: de Rode Hoeden laten zien dat zij *als vrouwen* plezier hebben, waar vrouwen worden geacht te zorgen voor (het plezier van) anderen en hun eigen plezier op de tweede plaats te zetten (Gibson et al. 2003; Green 1998; Samdhal 1988; Shaw 1994; 2001). Middels het rollenspel dat zij spelen, veroveren de Rode Hoeden tevens de publieke ruimte en zetten zich af tegen het idee dat zij zich als vrouwen, en al helemaal als vrouwen op leeftijd, in publieke situaties op de achtergrond behoren te houden (Stalp et al. 2008; 2009). De analyse laat daarbij zien dat de Rode Hoeden op twee heel verschillende manieren spelen met stereotypen over oudere vrouwen; waarbij ze zowel feministische als meer vrouwelijke posities oppakken.

Ook in eerdere studies naar de RHS in de VS is geconcludeerd dat de RHS een bijdrage levert aan de 'empowerment' van vrouwen van middelbare leeftijd en ouder. Zo concludeert Yarnal (2006: 69) dat de Rode Hoeden middels 'playful, vibrant, public celebration (...) promote a counter cultural message about older women', terwijl de specifieke 'Red Hat Society 'Regalia' also visibly spreads that message in a non-threatening manner'. Hier wordt echter verder niet uitgelegd waarom de verspreiding van een emancipatoire boodschap door de RHS niet bedreigend is voor de masculiene status quo. Het antwoord op deze vraag is gelegen in de spelcontext, daar spel bol staat van de tegenstrijdigheden (Aupers 2012; Schechner 1988; Spariosu; 1989; Sutton-Smith 2001; Turner 1969). Aansluitend op het werk van Huizinga (1950), stelt Stef Aupers (2012) dat *het spelen van spel* grensoverschrijdend is, terwijl *het concept van spel* ongrijpbaar is. In spel ligt, in de eerste plaats, de potentie om (tijdelijk) fantasie om te zetten in realiteit, wat we bij de RHS terugzien in de gekostumeerde, fysieke belichaming van meerdere (adellijke) fantasierollen. Net als acteurs in een toneelspel, worden de Rode Hoeden tijdens een RHS-evenement voor het moment 'de' Queen, Lady, hertogin of prinses die zij spelen. In de tweede plaats ligt in de 'framing' van dergelijke activiteiten als spel juist de mogelijkheid om serieuze (politieke) boodschappen te verhullen. Volgen we Huizinga, dan laveert spel dan ook te allen tijde tussen ernst en frivoliteit, tussen plezier en politiek (Huizinga 1950). De functie van spel, in de context van de RHS, wordt daarmee duidelijk. Bij de RHS zorgt het ludieke spelkader er enerzijds voor dat de feministische kant niet meteen bedreigend is voor bestaande machtsrelaties. Anderzijds zorgt het er ook voor dat de vrouwelijke positie die door een deel van de Rode Hoeden wordt opgepakt niet als bedreigend

hoeft te worden gezien voor emancipatoire (feministische) doeleinden. Naar beide kampen wordt immers de boodschap gecommuniceerd: ‘wij zijn slechts aan het spelen’. Daarmee haalt spel de angel uit iedere vorm van verzet.

Literatuur

- Ang, I. (1988) Melodramatische identificaties: Televisiefictie en vrouwenfantasie. In: L. van Zoonen (Ed.) *Tussen plezier en politiek: Feminisme en media*. Amsterdam: SUA Amsterdam, 59-77.
- Aupers, S. (2012) Spiritual play: Encountering the sacred in World of Warcraft. Forthcoming in: V. Frissen, J. de Mul en J. Raessens (Eds.) *Homo Ludens 2.0: Play, media and identity*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bartkey, S.L. (1988) Foucault, femininity and the modernization of patriarchal power. In: I. Diamond en L. Quinby (Eds.) *Feminism and Foucault: Reflections on resistance*. Boston: Northeastern University Press, 61-86.
- Beauvoir, S. de (1973) *The coming of age*. New York: Warner Books.
- Beauvoir, S. de (1989 [1949]) *The second sex*. New York: Knopf.
- Belk, R.W. (1990) Halloween: An evolving American consumption ritual. *Advances in consumer research*, 17(1), 508-516.
- Bell, D. (1978) *The cultural contradictions of capitalism*. New York: Basic Books.
- Bohemen, S. van (2013) Performing the ‘Fun’ self: How members of the ‘Red Hat Society’ negotiate cultural discourses of femininity and ageing. Forthcoming in *European Journal of Cultural Studies*.
- Bordo, S. (2003 [1993]) *Unbearable weight: Feminism, western culture, and the body*. Berkley; Los Angeles; London: University of California Press.
- Boyatzis, R.E. (1998) *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Thousand Oaks; London; New Delhi: SAGE Publications.
- Caillois, R. (2006) The definition of play and the classification of games. In: K. Salen en E. Zimmerman (Eds.), *The game design reader: A rules of play anthology*. Cambridge: The MIT Press.
- Calasanti, T. en K.F. Slevin (2001) *Gender, social inequality, and aging*. Walnut Creek: Alta-Mira.
- Chodorow, N.J. (1978) *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkely: University of California Press.
- Clarke, L. H. en M. Griffin (2008) Visible and invisible ageing: Beauty work as a response to ageism. *Ageing and Society*, 28(05), 653-674.
- Cohen, A. (1980) Drama and politics in the development of a London carnival. *New Series*, 15(1), 65-87.
- Cooper, S. (2005) *Het handboek van de Red Hat Society* [The Red Hat Society: Fun and friendship after fifty]. Amsterdam: Arena.
- Day, K. (2000) The ethic of care and women’s experiences of public space. *Journal of Environmental Psychology*, 20(2), 103.
- Deem, R. (1986) *All work and no play? The sociology of women and leisure*. Milton Keynes: Open University Press.
- Dillaway, H.H.E. (2006) Good mothers never wane: Mothering at menopause. *Journal of Women en Aging*, 18(2), 41-53.
- Duncombe, S. (2004) Carnival against capitalism: Culture and politics in contemporary activism. *Pugwash Mexico Magazine*, 1.

- Friedan, B. (1993) *The fountain of age*. New York; London; Toronto; Sydney; Tokyo; Singapore: Simon en Schuster.
- Gibson, H.H., C. Ashton-Sheaffer en J. Green (2003) Leisure in the lives of retirement-aged women: Conversations about leisure and life. *Leisure = Loisir*, 28(3-4), 203-230.
- Gilligan, C. (1982) *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Glaser, B.G. en A.L. Strauss (1967) *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Green, E.E. (1998) 'Women doing friendship': An analysis of women's leisure as a site of identity construction, empowerment and resistance. *Leisure Studies*, 17(3), 171-185.
- Greer, G. (1991) *The change: Women, ageing and the menopause*. Fawcett Columbine; New York: Ballantine Books.
- Groeneveld, E. (2010) 'Join the knitting revolution': Third-wave feminist magazines and the politics of domesticity. *Canadian Review of American Studies*, 40(2), 259.
- Harrington, M., D. Dawson, en P. Bolla, (1992) Objective and subjective constraints on women's enjoyment of leisure. *Loisir et Société*, 15(1), 203-222.
- Harrison, L.L. (1997) 'It's a nice day for a white wedding': The debutante ball and constructions of femininity. *Feminism & Psychology*, 7(4), 495-516.
- Hebdige, D. (1999[1979]) *Subculture: The meaning of style*. London; New York: Routledge.
- Henderson, K.A. en K.R. Allen (1991) The ethic of care: Leisure possibilities and constraints for women. *Loisir et Société*, 14(1), 97-114.
- Henricks, T.S. (2006) *Play reconsidered: Sociological perspectives on human expression*. University of Illinois Press.
- Hjorth, L. (2009) Playing on gendered games: The performance of Japan, gender and gaming via Melbourne female cosplayers. In: L. Hjorth en D. Chan (Eds.) *Gaming cultures and place in the Asia-Pacific region*. London: Routledge, 251-272.
- Hollows, J.J. (2003) Feeling like a domestic goddess: Postfeminism and cooking. *European Journal of Cultural Studies*, 6(2), 179-202.
- Huizinga, J. (1950) Homo Ludens. proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur. In J. Huizinga (Ed.) *Verzamelde werken van cultuurgeschiedenis III*. Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon, 26-246.
- Hurd, L.L.C. (1999) 'We're not old!': Older women's negotiation of aging and oldness. *Journal of Aging Studies*, 13(4), 419-439.
- Kaplan, J.H. en S. Stowell (1995) *Theatre and fashion: Oscar Wilde to the suffragettes*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Kates, S.M. en R.W. Belk (2001) The meanings of Lesbian and Gay Pride Day: Resistance through consumption and resistance to consumption. *Journal of Contemporary Ethnography*, 30(4): 392-429.
- Levinson, S., S. Mack, D. Reinhardt, H. Suarez, en G. Yeh (1992) Halloween as a consumption experience. *Advances in Consumer Research*, 19(1), 219-228.
- Liverpool, H. (2001) *Rituals of power & rebellion: The carnival tradition in Trinidad & Tobago*. Chicago: Frontline Distribution International.
- Radina, M.E., A. Lynch, M.C. Stalp en L.K. Manning (2008) 'When I am an old woman, I shall wear purple': Red Hatters cope with getting old. *Journal of Women & Aging*, 20(1), 99-114.
- Rose, G. (1993) *Feminism and geography. The limits of geographical knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Santino, J. (1994) *Halloween and other festivals of death and life*. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Samdahl, D.D.M. (1988) A symbolic interactionist model of leisure: Theory and empirical support. *Leisure Sciences*, 10(1), 27-39.

- Schechner, R. (1988) Playing. *Play & Culture*, 1(1), 3-27.
- Schippers, M.M. (2007) Recovering the feminine other: Masculinity, femininity, and gender hegemony. *Theory and Society*, 36(1), 85-102.
- Sharpe, E.E.K. (2008) Festivals and social change: Intersections of pleasure and politics at a community music festival. *Leisure Sciences*, 30(3), 217-234.
- Shaw, S. (1994) Gender, leisure and constraint: Towards a framework for the analysis of women's leisure. *Journal of Leisure Research*, 26(1), 8-22.
- Shaw, S.M. (2001) Conceptualizing resistance: Women's leisure as political practice. *Journal of Leisure Research*, 33(2), 186-201.
- Silver, C.B. (2003) Gendered identities in old age: Toward (de)gendering? *Journal of Aging Studies*, 17(4), 379-397.
- Sontag, S. (1978) The double standard of ageing. In: V. Carver en P. Liddiard (Eds.) *An ageing population*. Milton Keynes: Open University Press, 72-80.
- Spain, D. (1992) *Gendered spaces*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Spariosu, M. (1989) *Dionysus reborn: Play and the aesthetic dimension in modern philosophical and scientific discourse*. Cornell University Press.
- Stalp, M.C., M.E. Radina en A. Lynch (2008) 'We do it cuz it's fun': Gendered fun and leisure for midlife women through Red Hat Society membership. *Sociological Perspectives*, 51(2), 325-348.
- Stalp, M.C., R. Williams, A. Lynch en M.E. Radina (2009) Conspicuously consuming: The Red Hat Society and midlife women's identity. *Journal of Contemporary Ethnography*, 38(2), 225-253.
- Sutton-Smith, B. (2001) *The ambiguity of play*. Boston: Harvard University Press.
- Turner, V. (1969) *The ritual process*. New York: Aldine.
- Veblen, T. (2005) *Conspicuous consumption*. London: Penguin Books.
- Walby, S. (1997) *Gender transformations*. Londen; New York: Routledge.
- Wearing, B.B. (1995) Leisure and resistance in an ageing society. *Leisure Studies*, 14(4), 263-279.
- Wimbush, E. en M. Talbot (Eds.) (1988) *Relative freedoms: Women and leisure*. Milton Keynes: Open University Press.
- Wolf, N. (1991) *The beauty myth: How images of beauty are used against women*. London: Vintage.
- Yarnal, C.M. (2006) The Red Hat Society®: Exploring the role of play, liminality, and community in older women's lives. *Journal of Women & Aging*, 18(3), 51-73.
- Yarnal, C.M., J. Son en T. Liechty (2011) 'She was buried in her purple dress and her red hat and all of our members wore full 'Red Hat regalia' to celebrate her life': Dress, embodiment and older women's leisure: Reconfiguring the ageing process. *Journal of Aging Studies*, 25(1), 52-61.
- Zoonen, L. van (1988) Tussen plezier en politiek: Inleidende opmerkingen over feminisme en media. In: L. van Zoonen (Ed.) *Tussen plezier en politiek: Feminisme en media*. Amsterdam: SUA Amsterdam, 7-22.
- Zoonen, L. van (1994) *Feminist media studies*. Thousand Oaks; London; New Delhi: Sage Publications.